

Förskolläraryrket

Studiehandledning

Språk och matematik i förskolan,
verksamhetsförlagd utbildning

Termin 3: Ht 2021

Kurskod: 970G41, 6hp

Förord

Förskolan utgör en komplex, ämnesintegrerad, tvärvetenskaplig pedagogisk verksamhet. I den här kursen ska du som student träna på undervisning i ämnena språk och matematik i en sådan verksamhet. I det ingår att utveckla en förståelse för både språk och matematik som vardagliga fenomen som är potentiellt sammanflätade med de flesta aktiviteter som förskolors verksamhet är uppbyggda av. Det innebär också – inte minst – att förstå det nära sambandet mellan språk och matematiklärande. Förskolans verksamhet ställer därtill specifika krav på läraren att kunna vara professionell och öppen för det som spontant uppstår i stunden samt för att flera aktiviteter ofta pågår samtidigt. Att planera för undervisning i förskolan innefattar en medvetenhet kring att både spontant uppkomna och på förhand planerade aktiviteter kan ta oväntade och flera vändningar. Detta kräver en särskild beredskap för att på ett professionellt sätt följa med i det som händer och en förmåga att fånga upp och skapa lärande event också i oväntade händelser. En sådan professionalitet förutsätter också ett demokratiskt ledarskap.

Den här VFU-kursen handlar om språk och matematik i förskolan och har en ämnesdidaktisk och tvärvetenskaplig ingång. Kursen går under veckorna 46 till 49. Informationen i det här dokumentet är tänkt att tydliggöra kursens innehåll och vad som förväntas av dig i den här kursen.

Vi arbetar med kursen

Mats Bevemyr, kursansvarig och examinator

Britt Westanmo, kursmentor britt.westanmo@liu.se

Åsa Schön, kursmentor asa.schon@liu.se

Marielle Heidling, kursmentor marielle.heidling@liu.se

Helén Svensson, VFU-koordinator Förskola helene.svensson@liu.se

Kursmål och provkoder

I den här kursen får du träna på förmågan att planera, leda och utvärdera undervisning i språk och matematik i förskolan. I detta ingår att kommunicera och konkretisera så att innehållet blir begripligt för barnen. Det ingår också att välja arbetssätt utifrån barnens förförståelse och förutsättningar, både på individ- och gruppnivå. Dessutom ingår det att ansvara för såväl planerad och inbäddad undervisning. Vidare ska du i ditt professionella agerande och ledarskap ta en utgångspunkt i förskolans värdegrund med särskild tonvikt på jämställdhet och att beakta

barns delaktighet. Inom ramen för den här kursen ska du även använda kommunikativa uttrycksformer som främjar barns språkliga lärande och utveckling. De moment som genomförs under VFU:n ska utvärderas i tillsammans med barn och handledare. Här ingår reflektioner över så väl egna som andras erfarenheter av det pedagogiska arbetet.

Efter avslutad kurs ska studenten kunna:

1. planera undervisning i förskolan i relation till språk och matematik utifrån styrdokument och relevanta teoretiska perspektiv för att stimulera barns utveckling och lärande
2. genomföra undervisning i förskolan i relation till språk och matematik utifrån styrdokument och relevanta teoretiska perspektiv för att stimulera barns utveckling och lärande
3. utvärdera planerad och genomförd undervisning av språk och matematik
4. använda olika kommunikativa uttrycksformer som främjar barns språkliga lärande och utveckling
5. reflektera över den egna planeringen och sitt professionella agerande i relation till förskolans värdegrund, med särskild tonvikt på jämställdhet
6. visa förmåga att i sitt ledarskap beakta demokratiska värderingar och barns delaktighet
7. anpassa kommunikation till målgrupp och situation

Kursens examinerande moment har följande provkoder:

GDLF	Grundläggande didaktiska lärarförmågor	U, G, VG	2,5hp
GSLF	Grundläggande sociala lärarförmågor	U, G	2,5hp
GTLU	Rapport	U, G, VG	1hp

Kursöversikt

Vecka 44	Kursintroduktion via zoom Torsdag 4/11 kl 13.15-15.00 Zoom-länk finns på lisam
Vecka 46-49	VFU, se information om uppgifter nedan
Vecka 47	VFU-semiarium Onsdag 24/11 Två alternativa tider : 7.30 – 9.00 14.30 – 16.00 Zoom-länk finns på lisam

Uppgifter under VFU

Under din VFU har du flera uppgifter. Dessa är: *Helhetsansvar*, planerad och inbäddad *undervisning* inkl. förberedande *observationer* samt *högläsning och berättande*. Uppgifterna görs under VFU-veckorna och planeras tillsammans med handledaren. Kontakta din handledare i god tid!

Helhetsansvar

Under kursen ska du ha två dagars helhetsansvar. Helhetsansvar innebär att studenten i så stor utsträckning som möjligt tar över de uppgifter som handledaren brukar ha. Studenten arbetar i ett arbetslag, och tar alltså den del av ansvaret som handledaren brukar ha i det dagliga arbetet. Under helhetsansvaret ska studentens arbetstid vara heltid och i de fall handledaren inte arbetar heltid går studenten en tid som motsvarar en heltidstjänst och som bör innehålla yrkesrollens varierande arbetstider. Inför helhetsansvaret behövs ett samtal om hur du ska få chansen att agera självständigt, och samtidigt få återkoppling på din insats.

Undervisning som stimulerar språklig utveckling och matematiskt lärande

Under den här VFU-perioden ska du som student planera, genomföra och utvärdera språk- och matematikundervisning. Undervisning ska genomföras både som *inbäddad undervisning* (dvs spontant uppkommen) och som *planerade aktiviteter* (se Björk-Willén, Pramling & Simonsson, 2018, för beskrivning av liksom skillnaden mellan inbäddad resp. planerad undervisning).

Den inbäddade undervisningen ska du träna på så ofta du kan under hela VFU-perioden. För att din handledare ska kunna finnas i närheten även i sådana spontana sammanhang ska ni välja en specifik vardagssituation (exempelvis matsituation eller hallsituation) under en period (ca 5 arbetsdagar) där du arbetar lite mer fokuserat med just detta. Se information under rubriken ”inbäddad undervisning” nedan.

Den planerade undervisningen ska iscensättas minst två gånger under VFU-perioden. Se information under rubriken ”planerade undervisningsaktiviteter” nedan.

Inför planerandet och genomförandet av planerad undervisning ska du genomföra ett antal olika observationer. Dessa beskrivs nedan.

Observationer

Observationerna ska ligga till grund för utarbetandet av språk- och matematikstimulerande undervisning (se denna studiehandledning). Observationerna ligger även i vissa delar till grund för en uppgift som hör till den campusförlagda matematikkursen (se SRE2 i matematikkursens studiehandledning).

Observationerna riktas in på hur språk och matematik stimuleras på olika sätt i verksamheten. Du ska observera både planerade och spontana pedagogiska situationer (se nedan olika delar av verksamheten som ska ingå i observationerna). Genom samtal ska du också ta reda på hur förskollärarna tänker kring språk- och matematikundervisning och kring det som händer i verksamheten under observationerna. Dokumentera dina observationer med hjälp av anteckningar och/eller foton/film. Se till att du har vårdnadshavares skriftliga medgivande om du filmar/tar kort där barn blir synliga. Du måste också försäkra dig om att du har barnens

medgivande.

Följande ska ingå observationerna:

- Miljön – ute och inne – vilka förutsättningar finns för matematik och språk i den fysiska miljön? Hur interagerar barn och vuxna med miljön och på vilka sätt ser du att språkligt och matematiskt lärande skapas i detta samspel? Ser du några skillnader mellan olika barn (grupper) och hur de interagerar med den fysiska miljön?
- Dagligen återkommande aktiviteter/rutiner, exempelvis måltider, på- och avklädning, toalettbesök/blöjbyten, läsning, samling etc. Observera när och hur barnen använder sig av matematik i någon form i dessa situationer. Observera vad som händer och vilka samtal som uppstår vid dessa tillfällen – med eller utan matematikinnehåll. Hur ser samtalen ut? Vad är innehållet i samtalen? Används främst deiktiskt språk ("här och nu")? När används (om alls) expansivt språk (samtal kring icke närvarande fenomen eller avlägsna händelser)? Vilken typ av vardagsmatematik – om någon – förekommer i samtalen? (t ex tal om antal, former/läge, tid?) Hur fångas detta upp i samtal och utvecklas mellan barn och vuxna? Hur hjälper förskollärarna till med barns begreppsutveckling (från vardagligt språk till "vetenskapliga" begrepp?) Vilken typ av frågor ställs av lärare och barn? Hur besvaras frågor? Vilka förutsättningar skapas för barnen att använda språk? Ser du några skillnader i hur samtal utvecklas med olika barn (exempelvis barn i olika åldrar, barn som talar svenska som ett förstaspråk och barn som talar svenska som ett andraspråk – ta reda på vilket)?
- Lek: Observera språk och matematik i barnens lek. Hur pratar/interagerar barnen med varandra? Hur använder de språk? Finns fler än ett språk representerade? Hur använder barnen sina kroppar, röster, blickar, artefakter mm? Kan du se någon vardagsmatematik i barnens lek? Hur interagerar förskolepersonalen med barnen i lek? Vilka variationer finns i det du ser? Ser du några skillnader i leken mellan barn som talar svenska som andraspråk och barn som talar svenska som ett förstaspråk? Hur yttrar sig dessa skillnader?
- Planerade aktiviteter där matematiklärande och språkutveckling är i fokus: Förekommer planerade aktiviteter med syfte att undervisa i språk och/eller matematik? Hur ser dessa ut? Hur gör förskollärarna när de planerar, genomför och följer upp aktiviteter? Hur fungerar dessa aktiviteter i relation till övrig undervisning och allt annat som sker på förskolan?

Planerade undervisningsaktiviteter

Dina planerade undervisningsaktiviteter ska ha ett matematiskt innehåll och en språkutvecklande form och syfta till *begreppsutveckling*. Det matematiska innehållet kan handla om rumsuppfattning eller taluppfattning eller något annat som diskuterats inom ramen för campuskursen i matematik. I utformandet av undervisningen ska du skapa förutsättningar för begreppsutveckling, i relation till kunskapsinnehållet (matematik). Utformandet kräver alltså en integrering av de kunskaper du har förvärvat under höstterminens kurser i språk respektive

matematik.

Den planerade undervisningen ska ta utgångspunkt i dina observationer av verksamheten (se beskrivning under rubriken *Observationer*). Tillsammans med din handledare ska du välja ett lämpligt innehåll för undervisningen och lämpliga tillfällen att genomföra den. Fundera kring gruppansammansättning och organiseringen av det fysiska rummet liksom lämpliga (analoga och digitala) material att arbeta med.

Din undervisning ska vara anpassad till den barngrupp och den verksamhet du befinner dig i och ska kunna utgöra en del av förskolans/avdelningens planering. Du bör planera för minst två tillfällen då du vill iscensätta dina planerade undervisningsaktiviteter. Var och en av de två planerade undervisningsmomenten genomförs med fördel flera gånger (minst 2 ggr) och på olika sätt.

Det är bra om du kan vara öppen för/utarbete strategier och metoder för att fånga upp delar av det du planerat även i andra, mer spontana sammanhang och vardagliga situationer som uppstår. Tanken är att du på så sätt skapar ett språk- och matematikstimulerande arbetssätt som kan genomsyra barnens vardag snarare än isolerade aktiviteter.

I ditt arbete ska du utgå ifrån relevant litteratur från de båda campuskurserna i språk och matematik samt från aktuella styrdokument. Din handledare ska involveras i alla delar av undervisningen (planering, genomförande och utvärdering).

Här följer några frågor som kan hjälpa till i tankearbetet och planeringen för planerade undervisningsaktiviteter:

- Hur tar du reda på vad barnen redan kan avseende innehållet i din aktivitet?
- Hur planerar du i relation till att barnen har olika erfarenheter, olika kunskapsnivå, olika språk(?) och olika språklig nivå?
- Hur utformar du din aktivitet för att utmana barnens tankar och språk vidare?
- Hur bjuder du in barnen till aktiviteten? Hur väcker du barnens nyfikenhet?
- Hur bibehåller du barnens uppmärksamhet och intresse genom hela aktiviteten?
- Hur kan du planera för att aktiviteten kan ta olika vägar och bli meningsfull på olika sätt när du iscensätter den? Har du en plan B? En plan C? En plan D?
- Vilka frågor ska du ställa och på vilka sätt? Hur ska du fånga upp barnens frågor?
- Hur kan du jobba med en förståelse för och en utveckling av specifika (matematiska) begrepp i barnens ordförråd utifrån ett mer vardagligt språk?
- Hur utvecklar du en ömsesidig förståelse mellan dig och barnen i samtalen?
- Vilka olika kommunikativa resurser kan du använda dig av? Vad mer kan du använda dig av än enbart verbalt språk?

Inbäddad undervisning

Att stimulera barns språk och begreppsutveckling i vardagligt samspel och utifrån ett i stunden uppkommen gemensam uppmärksamhetsfokus/intresse är väldigt gynnsamma förutsättningar för att bedriva undervisning. Det går att planera för inbäddad undervisning även om det inte helt går att förutse är exakt när, med vem/vilka, exakt på vilket sätt eller precis vad som kommer att

vara innehållet för undervisningen. Din planering för att bedriva inbäddad undervisning handlar därför om att fundera på hur du kan förfinna *dig själv* som verktyg i detta vardagliga samspel. Följande frågor kan hjälpa dig i din planering för inbäddad undervisning:

1. a) Hur lyssnar du i samspel med barn? Fundera på hur du lyssnar både till verbalt tal och till andra (kroppsliga) uttryck.

b) Hur kan du göra dig mer nåbar/uppmärksam på det som barn uttrycker verbalt och med sina kroppar? Fundera på hur du kan göra i olika vardagliga situationer (måltid, utevistelse, toalettbesök, tambursamspel mm).
2. a) Hur använder du din röst, verbalt språk, din kropp och den fysiska miljön när du samspelar med barn?

b) Fundera på om det är något av ovanstående (röst, språk, kropp, miljö) som du vill/behöver bli bättre på att utnyttja, exempelvis för att bli bättre på att bibehålla barns intressefokus och skapa fortsatt nyfikenhet och engagemang i spelet.

Reflektera kring ovanstående tillsammans med din handledare. Välj sedan ut en vardagligt återkommande situation (exempelvis måltid, tambursamspel eller något annat). Den situation du väljer kan vara en situation där du upplever att du behöver utvecklas eller en situation där du känner dig trygg och vågar utmana dig själv vidare. *Under en veckas tid (vid minst 5 tillfällen) ska du sedan fokusera på att skapa inbäddad undervisning i samspel med barn i den vardagssituation som du har valt.*

När du planerar och utvärderar din inbäddade undervisning, använd något eller några begrepp från artikeln om undervisning i förskolan av Björk-Willén, Pramling och Simonsson (2018). Exempel på lämpliga begrepp (förutom just inbäddad undervisning) är *responsivitet, deiktiskt och expansivt språk, vardagliga och vetenskapliga begrepp*. Fokus för den inbäddade undervisningen är att du tränar på och förfinar ditt samspel med barn för att stimulera språk. Det kan exempelvis handla om att stimulera barns intresse och nyfikenhet för språk/flera språk, någon del av deras ordförråd eller några samtalsfärdigheter. Då du inte kan planera för ett särskilt innehåll i spelet finns det i den inbäddade undervisningen inget krav på att den ska riktas in på matematik. Matematik är däremot ett av flera möjliga ”ämnen” som kan komma att bli fokus i samtalen.

Högläsning och berättande

Under VFU-perioden uppmanas du som student att ta alla tillfällen som ges till att träna på högläsning med barn på olika sätt. Träna på att läsa både *performativt* och *dialogiskt* (se antologin *Berättande i förskolan* från språkkursens litteraturlista). Läs med olika stora grupper av barn, läs på olika platser och vid olika tidpunkter, läs olika typer av böcker (både skönlitterära och faktaböcker, både i analoga och (om det finns och är lämpligt) digitala format. Utmana dig själv och träna på muntligt berättande utan en bok och/eller läs en bok på ett språk du själv inte behärskar. Högläsning och berättande kan, om du vill, förstås också utgöra en del av din undervisning (se ovan). Att högläsning och berättande lyfts ut som en egen uppgift hänger

samma med att högläsning nyligen gjorts explicit i läroplanen för förskolan. Att träna på och att utforska högläsningens och det muntliga berättandets potential i förskolan är en central del av att bli förskollärare.

Sammanfattning av uppgifter under VFU

Uppgift	Kommentar
Helhetsansvar	Minst två dagar
Observationer av • Miljö• Dagligen återkommande aktiviteter/rutiner• Lek• Planerade aktiviteter där matematiklärande och språkutveckling är i fokus	Ligger till grund för planerad undervisning
Planerad undervisning	Minst två planerade undervisningsaktiviteter som genomförs minst två gånger var.
Inbäddad undervisning	Minst fem tillfällen i samma vardagssituation
Högläsning och berättande	Kontinuerligt under hela VFU-perioden

Examination och bedömning

Kursen examineras genom uppvisande av grundläggande sociala och didaktiska lärarförmågor under VFU-perioden samt genom en rapport. De grundläggande sociala och didaktiska lärarförmågorna bedöms av handledaren på din VFU i ett omdömesformulär som sedan skickas till examinator som gör den slutliga bedömningen. Observera att betyget sätts av examinator. Omdömesformuläret utgör underlag eller del av underlag för studentens prestationer avseende alla kursmål utom ett (se rubriken *Omdömesformulär* nedan). Den skriftliga rapporten utgör underlag eller del av underlag för två av kursmålen (se rubriken *Rapport* nedan). Studenten har rätt till tre examinationsförsök.

Omdömesformulär

I slutet av VFU-veckorna reflekterar du och handledaren kring din tid i verksamheten med fokus på dina sociala (**S**) och ämnesdidaktiska (**D**) lärarförmågor. Handledaren fyller i ett omdömesformulär samt delger dig vad som står i formuläret. Formuläret skickas av handledaren till Förskolläraryrket till angiven adress.

Följande kursmål examineras helt eller delvis genom omdömesformuläret:

- planera undervisning i förskolan i relation till språk och matematik utifrån styrdokument och relevanta teoretiska perspektiv för att stimulera barns utveckling och lärande (**D**)

- genomföra undervisning i förskolan i relation till språk och matematik utifrån styrdokument och relevanta teoretiska perspektiv för att stimulera barns utveckling och lärande **(D)**
- utvärdera planerad och genomförd undervisning av språk och matematik **(D)**
- använda olika kommunikativa uttrycksformer som främjar barns språkliga lärande och utveckling **(D)**
- visa förmåga att i sitt ledarskap beakta demokratiska värderingar och barns delaktighet **(S)**
- anpassa kommunikation till målgrupp och situation **(S)**

Kriterier i relation till varje kursmål finns angivna i omdömesformuläret.

Rapport

I slutet av VFU-perioden ska du skriva en rapport. I rapporten ska du reflektera kring din planering och ditt agerande i relation demokratiskt ledarskap, förskolans värdegrund, barns delaktighet och jämställdhet. I rapporten ska du *inte* redogöra för hur du arbetat specifikt med din undervisning i språk och matematik (detta examineras genom omdömesformuläret).

Naturligtvis kan du ta upp något relevant exempel från din undervisning i rapporten, men du ska inte (och har inte heller plats för att) redogöra för all din undervisning. Dock ska du utgå från ett konkret exempel på något som skett under din VFU. Dina resonemang måste förankras i litteratur *och* aktuella styrdokument.

Ett förslag på struktur för rapporten finns på Lisam.

Rapporten examinerar följande kursmål:

- reflektera över den egna planeringen och sitt professionella agerande i relation till förskolans värdegrund, med särskild tonvikt på jämställdhet
- visa förmåga att i sitt ledarskap beakta demokratiska värderingar och barns delaktighet

Kriterier för uppgiften

Möjliga betygsgrader på uppgiften är U, G eller VG. Betygskriterierna för uppgiften återfinns nedan. För att erhålla betyget godkänd (G) måste uppgiften uppfylla samtliga betygs-kriterier som gäller för godkänd. För att erhålla betyget väl godkänd (VG) måste dessutom båda kriterierna för VG uppfyllas. Ett underkänt omdöme innebär att studenten behöver bearbeta uppgiften ytterligare och lämna in en omarbetad text.

För betyget G på uppgiften ska följande kriterier infrias:

- Studenten gör i sin text på ett begripligt och tydligt sätt någon eller ett par relevanta kopplingar mellan det egna agerandet under VFU-perioden och förskolans demokratiska uppdrag.
- Studenten ger något relevant exempel på sin egen förmåga att anpassa det förskolepedagogiska ledarskapet för ökad likvärdighet avseende barns olikheter och olika

erfarenheter.

För betyget VG på uppgiften ska följande kriterium uppfyllas:

- Studentens reflektion är nyanserad och välformulerad
- Studentens resonemang är välutvecklade avseende förskolans värdegrund och ett demokratiskt ledarskap.

Formalia:

- Minst en referens från språkkursen och en från matematikkursen
- Rapporten ska vara 1,5-2 A4-sida
- Times New Roman, 1,5 radavstånd
- Rapporten ska hålla god språklig standard och referenser hanteras enligt APA

Inlämning och återkoppling:

Rapporten lämnas in på Lisam under inlämningar. Ordinarie inlämning (tillfälle 1) är på fredag sista dag på VFU kursen (v49). Därefter finns tre omexaminationstillfällen under våren.

Återkoppling sker vid samtliga tillfällen senast 15 arbetsdagar efter sista inlämningsdatumet. Vid tillfälle 1 innebär det att återkoppling ges senast fredag 7 januari 2022.

Datum för examination av den skriftliga rapporten:

Tillfälle 1 fredag i 10 december klockan 23:59.

Tillfälle 2 fredag 21 januari 2022 klockan 17.00

Tillfälle 3 fredag 25 februari 2022 klockan 17:00

Tillfälle 4 fredag 6 maj 2022 klockan 17:00

VFU-seminarium

Onsdag v.47 (24/11) finns två möjligheter att delta på ett VFU-seminarium via zoom tillsammans med kursmentorer och övriga studenter i kursen. Vid seminariet kommer frågor och erfarenheter rörande pågående VFU att diskuteras. Det kan handla om dilemman kring undervisning kring matematik och språk, jämställhet, barns delaktighet mm eller om de olika uppgifterna i kursen.

Om du vet att du har en eller flera frågor du vill få diskuterad vid seminariet så skicka dem gärna till kursmentorerna senast måndag v47 (se mailadresser i början av studiehandledningen). Du kan naturligtvis även ta upp frågor mer ”spontant” vid själva seminariet.

Under seminarierna kommer vi ses omväxlande i storgrupp via zoom och i mindre diskussionsgrupper (i brake-out-rooms)

Deltagandet är frivilligt och du bestämmer själv om du vill komma på förmiddagen eller eftermiddagen - eller varför inte vid båda tillfällena? Ingen anmälan behövs utan det är bara att logga in och vara med. Kom dock i tid till seminariets starttid (inget drop-in).

Seminarierna ges via individuell zoom-uppkoppling och zoom-länk hittar du på Lisamsidan.

Tider för seminarierna :

Tillfälle 1: 7.30 – 9.00

Tillfälle 2: 14.30 – 16.00

Kurslitteratur

Björk-Willén P, Pramling N och Simonsson M. (2018). *Språkundervisning i förskolan: Teoretiska principer och empiriska exempel*. Barn nr 3-4: 39-57. (finns på lisam)

Därutöver centrala delar av litteraturlistorna för **970G40** (*Barns språkliga utveckling 1*) och **970G11** (*Matematiklärande i förskolan*).

Policy rörande fusk och plagiat.

Den skriftliga examinationsuppgiften skickas till Urkund för att jämföras med andra texter. Det görs för att upptäcka om texter plagierats. Plagiat innebär att andras texter används på otillåtet sätt. Ett exempel är att använda någon annans text och presentera den som sin egen utan att referera till källan. Mer om plagiat finns på Bibliotekets hemsida:

<http://www.bibl.liu.se/plagiering-och-upphovsratt?l=sv>

Information om referering finns också på Bibliotekets hemsida: <http://www.bibl.liu.se/citera-och-referera?l=sv>

Om en examinator misstänker att en student fuskat ska hen anmäla det till Linköpings universitets disciplinnämnd som sedan utreder ärendet och fattar beslut om eventuella disciplinära åtgärder.